

ספרות עברית וכללית

הוראות

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה ארבעה פרקים.

פרק ראשון: סיפור קצר

פרק שני: דרמה

פרק שלישי: רומאן ונובלה

פרק רביעי: שירה

יש לבחור בשלושה פרקים ולענות על השאלות לפי ההוראות בכל פרק (לכל פרק – $33\frac{1}{3}$ נקודות).

ג. חומר עזר מותר בשימוש: רשימת יצירות.

ד. הוראות מיוחדות: (1) יש לרשום בראש כל תשובה את מספר הפרק ואת מספר השאלה שבחרתם לענות עליה.

(2) שימו לב לכתב, לכתוב, לפיסוק ולכללי הדקדוק.

(3) אין להדגים באמצעות אותה היצירה בתשובות שונות.

(4) לנבחנים אינטרניים: חובה לצרף למחברת הבחינה את רשימת היצירות שנלמדו.

לנבחנים אקסטרניים ונבחני משנה: תימסר רשימת יצירות.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – סיפור קצר

אם בחרתם בפרק זה, ענו על שתיים מן השאלות 1–3 (לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות).

שימו לב: על שאלות 1–2 אפשר לענות גם על פי הסיפור "חג מולד אחד" מאת טרומן קפוטה.

אין להדגים באמצעות אותה היצירה בכמה תשובות.

1. בסיפורים קצרים מתוארים חייהן האישיים של דמויות מסוימות. מתיאור אדם מסוים עולות גם תובנות על חיי האדם בכלל, בכל זמן ובכל מקום.
על פי סיפור קצר שלמדתם, הסבירו והדגימו מה אפשר ללמוד מתיאור החיים האישיים של דמות מסוימת על חיי האדם בכלל.
2. כדי לאפיין דמות בסיפור היוצר נוקט כמה דרכים: תיאור המראה החיצוני שלה, התנהגותה, מחשבותיה, עולמה הפנימי, הסביבה שבה היא פועלת ויחסיה עם הזולת.
בחרו בשתיים מדרכי האפיון האלה, והסבירו מה אפשר ללמוד באמצעותן על דמות מרכזית בסיפור קצר שלמדתם.
3. חג מולד אחד / טרומן קפוטה
לפניכם סיום הסיפור "חג מולד אחד". קראו אותו, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.
הלכתי עם סוק לדואר וקניתי גלויה בסנט. אותה גלויה קיימת עד היום. היא נמצאה בכספת של אבי כשהוא מת בשנה שעברה. הנה מה שכתבתי לו: שלום אבא אני מקווה שאתה מרגיש טוב אני כן ואני לומד לִדְבֹש באווירון שלי כל כך מהר שבקרב אני יהיה בשמים אז תסתכל טוב וכן אני אוהב אותך באדי.
א. האם סיום זה הפתיע אתכם או שהיה צפוי? נמקו את דבריכם. ($10\frac{2}{3}$ נקודות)
ב. מה לדעתכם מסמל האווירון בסיפור? הסבירו והדגימו את דבריכם. (6 נקודות)

פרק שני – דרמה

אם בחרתם בפרק זה, ענו על אחת מן השאלות 4-9 (33 $\frac{1}{3}$ נקודות).

4. טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך"

וטרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

הסיום הטרגי בטרגדיה הוא בלתי נמנע.

תארו בקצרה את הסיום בטרגדיה שלמדתם. מה גרם לסיום זה – יד הגורל, האופי של הגיבור (או הגיבורה) או שילוב של שני הגורמים האלה? הסבירו והדגימו את דבריכם.

5. טרגדיות של סופוקלס: "אנטיגונה", "אדיפוס המלך"

"אנטיגונה"

לפניכם דבריו של טירסיאס לקראון. קראו אותם, וענו על שני הסעיפים א-ב שאחריהם.

אִין אָדָם אֲשֶׁר לֹא יִחָטָא,

אֶף הַצְּדִיק יוֹדָה בְּמִשּׁוֹגָתוֹ [בטעותו],

[...]

גְּבָהוֹת לִבָּב הִיא רֹאשׁ לְכָל חַטָּאת.

(תרגום: ט' כרמי)

א. על פי עלילת המחזה, הסבירו והדגימו כיצד גבהות הלב (הגאוה) של קראון הובילה אותו אל סופו הטרגי.

(23 $\frac{1}{3}$ נקודות)

ב. הסבירו כיצד דברים אלה משקפים את תפקידו של טירסיאס במחזה. הדגימו את דבריכם. (10 נקודות)

6. "אדיפוס המלך"

לפניכם דבריו של קראון לאדיפוס המלך בסיום הטרגדיה. קראו אותם, וענו על השאלה שאחריהם.

אֵל תִּשְׁתַּוְּקֶק לְשֵׁלֵט בְּכָל.

הֵן הַשְּׁלֵטוֹן שֶׁרַכְשֵׁת לֹא עוֹד מְלוֹה חֵיָהּ.

(תרגום: ד' גילולה)

הסבירו כיצד דברים אלה מתקשרים לגורלו הטרגי של אדיפוס המלך.

הדגימו את דבריכם.

7. טרגדיות של שקספיר: "המלט", "המלך ליר", "מקבת", "אותלו", "רומיאו ויוליה"

רדיפה בלתי מתפשרת אחר הכבוד, האהבה והאמת ותאוות השלטון מניעות את הגיבורים בטרגדיות של שקספיר לנקוט מעשים קיצוניים.

מהו המניע או מה הם המניעים למעשים הקיצוניים של הגיבור בטרגדיה של שקספיר שלמדתם, ומה הן התוצאות של מעשים אלה? הסבירו והדגימו את דבריכם.

8. מחזה מודרני (מן המאה ה-19 או מן המאה ה-20)

8. ענו על שני הסעיפים א-ב.

א. תארו את המצוקה של דמות מרכזית במחזה המודרני שלמדתם, והסבירו כיצד היא מתמודדת איתה.

בתשובתכם הסבירו גם אם הדמות מתגברת על המצוקה. (23 נקודות)

ב. על סמך דרך ההתמודדות של הדמות, שכתבתם עליה בסעיף א, האם לדעתכם הדמות ראויה להערכה או שאינה

ראויה להערכה? הסבירו והדגימו את דבריכם. ($10\frac{1}{3}$ נקודות)

9. במחזות רבים מתחוללים מאבקים בין דמויות.

האם במאבקים בין הדמויות במחזה המודרני שלמדתם יש מנוצחים ומנצחים, או שהדמויות מתפשרות, או שמא כל הדמויות מפסידות במאבק? הסבירו והדגימו את דבריכם.

פרק שלישי – רומאן ונובלה

אם בחרתם בפרק זה, ענו על אחת מן השאלות 10–12 ($33\frac{1}{3}$ נקודות).

שימו לב: בשאלות 10–11 אפשר לענות גם על פי הרומאן "1984" מאת ג'ורג' אורוול.

10. לפניכם קטע מנאום של הסופר דויד גרוסמן בטקס שבו הוענק לו "פרס הסובלנות וההבנה" במוזאון היהודי בברלין (2018). קראו את הקטע, וענו על השאלה שאחרי.
- כמעט כל רעיון שצץ בי בקשר לדמות שאני כותב פותח בפניי עוד ועוד אפשרויות שלה, עוד ועוד קווי אופי שלה [...] כלומר, אינסוף פניו של האדם [...] נימי נפשו, [...] דעותיו [...], יצריו, תעותעיו, קטנותו וגדלותו [...], כוח ההרס שבו, אינסוף צירופיו.
- הסבירו והדגימו כיצד בתיאור דמות מרכזית ברומאן או בנובלה שלמדתם באה לידי ביטוי המורכבות שעליה מדבר גרוסמן בקטע זה.
11. ענו על שני הסעיפים א–ב.
- א. תארו דמות מרכזית (או שתי דמויות משנה) ברומאן או בנובלה שלמדתם שעוררה בכם הערכה מיוחדת, והסבירו מה בדמות (או בדמויות) עורר בכם הערכה. הדגימו את דבריכם. (20 נקודות)
- ב. מהי תרומתה של דמות זו (או דמויות אלה) להבנת המשמעות של הרומאן או הנובלה? הסבירו והדגימו את דבריכם. ($13\frac{1}{3}$ נקודות)
12. 1984 / ג'ורג' אורוול
- לפניכם דיאלוג (דרשיח) בין וינסטון לבין אובריאן. קראו אותו, וענו על השאלה שאחרי.
- [וינסטון]: "מה אני יכול לעשות?" [...] "מה אני יכול לעשות אם אני רואה מה שלנגד עיניי? שתיים ועוד שתיים הן ארבע". [אובריאן]: "לפעמים, וינסטון. לפעמים הן חמש. לפעמים הן שלוש. לפעמים הן גם זה וגם זה בעת ובעונה אחת. עליך להשתדל יותר. לא קל לאדם להיעשות שפוי בדעתו".
- (ג'ורג' אורוול, 1984, 1993, עמ' 201)
- על פי דיאלוג זה, מה מאפיין את המשטר המתואר ברומאן? תארו והסבירו מאפיינים נוספים של משטר זה, כפי שהם באים לידי ביטוי בעלילת הרומאן.

פרק רביעי – שירה

בפרק זה יש שתי קבוצות של שאלות: יש לבחור באחת מן הקבוצות ולענות על פי ההנחיות.

קבוצה ראשונה – תוכנית הלימודים הישנה בשירה

אם למדתם את השירים שבקבוצה זו, ענו על שתיים מן השאלות 13–23:
 על שאלה אחת משירת ימי הביניים או משירת חיים נחמן ביאליק (שאלות 13–18);
 ועל שאלה אחת משירת שאול טשרניחובסקי או שיר שלא נלמד (שאלות 19–23).
 (לכל שאלה – $16\frac{2}{3}$ נקודות)

ענו על אחת מן השאלות 13–18.

שירת ימי הביניים

13. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

לבי במזרח / יהודה הלוי

לבי במזרח ואנכי בסוף מערב – / איך אטעמה את אשר אכל ואיך יערב?
 איכה אשלים נדרי ואסרי, בעוד / ציון בחבל אדום ואני בכבל ערב?
 יקל בעיני עזב כל טוב ספרד, כמו / יקר בעיני ראות עפרות דביר נחרב!

א. הסבירו והדגימו כיצד באים לידי ביטוי בשיר זה הן המחויבות של המשורר לעלות לארץ-ישראל הן הקשיים שעומדים לפניו. (10 נקודות)

ב. בחרו בשניים מן האמצעים האומנותיים האלה: תפארת הפתיחה, צימוד, שיבוץ (ארמז), והסבירו את תרומתם לבניית משמעות השיר. ($6\frac{2}{3}$ נקודות)

14. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

יפה נוף / יהודה הלוי

יפה נוף, משוש תבל, קרִיָה לְמִלֶּךָ רֵב, / לָהּ נִכְסְפָה נִפְשִׁי מִפְּאַתִּי מֵעֶרֶב!
 הַמּוֹן רַחֲמֵי נִכְמָר כִּי אֲזַכְּרָה קֶדֶם, / כְּבוֹדָהּ אֲשֶׁר גָּלָה וְנוֹף אֲשֶׁר חָרַב.
 וּמִי יִתְּנֵנִי עַל כַּנְפֵי נְשָׂרִים, עַד / אֲרוּהָ בְּדַמְעָתִי עֹפְרָה וְיִתְּעֶרֶב!
 דְּרֻשְׁתֶּיהָ, וְאִם מִלֶּכָּה אֵין בָּהּ וְאִם בְּמִקּוֹם / צָרִי גִלְעָדָה – נַחֵשׁ שָׂרְף וְגַם עֶקְרֵב.
 הֲלֹא אֶת אֲבִינִי אַחוּנּוֹ וְאֶשְׁקֶם / וְטַעַם רַגְבִּיהָ לִפִּי מִדְּבֶשׁ יְעֶרֶב!

א. הסבירו והדגימו כיצד באים לידי ביטוי בשיר זה הן כמיהתו של המשורר לעלות לארץ-ישראל הן הקשיים שעומדים לפניו. (10 נקודות)

ב. בחרו בשניים מן האמצעים האומנותיים האלה: תפארת הפתיחה, צימוד, שיבוץ (ארמז), והסבירו את תרומתם לבניית משמעות השיר. ($6\frac{2}{3}$ נקודות)

15. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

הבא מבול / יהודה הלוי

הבא מבול ושם תבל חרבה? / ואין לראות פני ארץ חרבה,
ואין אדם ואין תיה ואין עוף - / הסף הכל ושכבו מעצבה?
ובראות הר ושוחה לי מנוחה, / וארץ הערבה לי ערבה.
ואשגיה לכל עבר - ואין כל, / אבל מים ושמים ותבה,
ולויתן בהרתיחו מצולה, / ואחשב כי תהום יחשב לשיבה. 5
ולב הים יכחש באניה, / כאלו היא ביד הים גנבה!
ויים יזעף - ונפשי תעלז, כי / אלי מקדש אלהיה קרבה.

- א. בשיר זה המשורר מבטא סבל ומצוקה הנגרמים בעקבות ההפלגה שלו בים. פרשו את הבית השני ואת הבית החמישי בשיר, והסבירו כיצד הסבל והמצוקה של המשורר באים לידי ביטוי בכל אחד מבתי אלה.
- האם עולה מן השיר פתרון למצוקה ולסבל? הסבירו והדגימו את דבריכם. (10 נקודות)
- ב. בחרו בשניים מן האמצעים האומנותיים האלה: תפארת הפתיחה, צימוד, שיבוץ (ארמוז), והסבירו את תרומתם לבניית משמעות השיר. ($6\frac{2}{3}$ נקודות)

שירת חיים נחמן ביאליק

16. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

לא זכיתי באור מן ההפקר / חיים נחמן ביאליק

- בית 1
לא זכיתי באור מן ההפקר,
אף לא בא לי בירשה מאבי,
כי מסלעי וצורי נקרתי
וחצבתיו מלבבי.
- בית 2
ניצוץ אחד בצור לבי מסתתר,
ניצוץ קטן – אף כלו שלי הוא,
לא שאלתיו מאיש, לא גנבתיו –
כי ממני ובי הוא.
- בית 3
ותחת פטיש צרותי הגדולות
כי יתפוצץ לבבי, צורעי,
זה הניצוץ עף, נתז אלעיני,
ומעיני – לחרוזי.
- בית 4
ומחרוזי יתמלט ללבבכם,
ובאור אשכם הצתיו, יתעלם,
ואנכי בחלבי ובדמי
את הבערה אשלם.

בבית 4 המשורר אומר כי במפגש עם הקוראים ה"ניצוץ" נעלם.

מהי תגובתו הרגשית של המשורר על היעלמות זו? הסבירו כיצד בתים 1–3 מובילים לתגובה זו.

17. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

"חֹזֶה, לֵךְ בְּרַח" [עמוס ו', י"ב] / חיים נחמן ביאליק

בית 1 "לֵךְ בְּרַח?" – לֹא יִבְרַח אִישׁ כְּמוֹנִי!

הַלוֹךְ בְּלֵאט לְמִדְנֵי בְּקָרִי,

גַּם דָּבַר כֵּן לֹא לְמַדָּה לְשׁוֹנֵי

וּכְמִן דָּם כְּבֵד יִפֹּל דְּבָרִי.

בית 2 וְאִם יִכְחִי תָם לְרִיק – לֹא פִשְׁעֵי,

חֲטָאתְכֶם הִיא וְשָׂאוּ הָעוֹן!

לֹא מִצָּא תַחֲתָיו סֵדֶן פְּטִישֵׁי,

קִרְדָּמֵי בָּא בְּעֵץ רִקְבוֹן.

בית 3 אִין דְּבַר! אֲשֵׁלִים עִם־גּוֹרְלִי:

אֶת־כְּלֵי אֲקָשֶׁר לְחַגּוֹרְתִי,

וְשִׁכִיר הַיּוֹם בְּלִי שִׁכָּר פִּעֲלִי

אֲשׁוּבָה לִי בְּלֵאט כְּשֶׁבֵּאתִי.

בית 4 אֶל־נְוֵי אָשׁוּב וְאֶל־עֲמֻקָּיו

וְאֶכְרַת בְּרִית עִם שְׁקִמֵי יַעַר;

וְאַתֶּם – אַתֶּם מְסוֹס וְרִקְב

וּמְחַר יִשְׂא כְּלֶכֶם סַעַר.

פרשו את הביטויים "בְּעֵץ רִקְבוֹן" (בית 2) ו"וְאֶכְרַת בְּרִית עִם שְׁקִמֵי יַעַר" (בית 4) על פי הקשרם בשיר, והסבירו כיצד המעבר מ"בְּעֵץ רִקְבוֹן" אל "וְאֶכְרַת בְּרִית עִם שְׁקִמֵי יַעַר" מבטא את התהליך המתואר בשיר.

18. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחרינו.

ואם ישאל המלאך / חיים נחמן ביאליק

- ותיבש? -

"לא, כי נשְׁרָה על־דף גְּמָרָא קְדוּשָׁה.
גְּמָרָא הִיְתָה לְזַקְנֵי שְׁעֵירֵת גּוֹיִלִים וּמְעוּכָה,
וּבְכִרְסָה – שְׁתֵּי שְׁעָרוֹת שְׁלִי־זַקְנֵנוּ הַלְבָּנוּ,
חוּטֵי צִיצִיּוֹת פְּסוּלוֹת שְׁלִי־טְלִיתוֹ הַקְּטָנָה
וְסַמָּנִים שְׁלִי־הַרְבֵּה טְפוֹת חֶלֶב וְשַׁעֲנָה,
וּבְגָמְרָא הַזֹּאת, בְּמַעֲי אוֹתִיּוֹת מֵתוֹת
בְּדָד פְּרָפְרָה נִשְׁמָתִי."

- ותיחנק? -

"לא, פְּרָפְרָה וַתְּשׁוּרָר, מְלֹאכִי!
בְּאוֹתִיּוֹת הַמֵּתוֹת שִׁירֵי חַיִּים הַקְּרוּ,
וּבְאַרְוֹן סִפְרֵי זַקְנֵי מֵתֵי עוֹלָם נִזְדַּעְעֵנוּ.
שׁוֹנִים הָיוּ הַשִּׁירִים: עַל־עַב קְטָנָה וּבִהֲיָרָה,
עַל־י קָרוֹן הַזָּהָב וְעַל־י דְּמָעָה מִזְהִירָה,
עַל־י צִיצִיּוֹת פְּסוּלוֹת וְעַל־י טְפוֹת שְׁלִי־שַׁעֲנָה –
אַף שִׁיר אֶחָד לֹא יָדְעָה – שִׁיר גְּלוּמִים וְאַהֲבָה.
וַתְּכַל לְצֹאת, וַתְּהַמָּה, וְלֹא־מְצָאָה תְּנַחוּמִין,
וַתִּתְעַלֵּף עַד־כְּלוּתָהּ, וַיְהִי צִרְלָה עַד־מָוֶת.
פַּעַם אַחַת פָּקְדָתִי אֶת־גְּמָרְתִּי הַבְּלָה –
וְהִנֵּה פְּרָחָה מֵתוֹכָה נִשְׁמָתִי.

וְעַד־יֵן הִיא טְסָה וּמְשׁוּטָטֶת בְּעוֹלָם,
מְשׁוּטָטֶת וַתּוֹעָה וְאֵינָה מוֹצֵאת תְּנַחוּמִין;
וּבְלִילוֹת הַצְּנוּעִים שְׁבַתְחַלֵּת כְּלִי־חֶדֶשׁ,
בְּהַתְּפַלֵּל הָעוֹלָם עַל־י פְּגִימַת הַלְבָּנָה,
הִיא מֵתִרְפָּקָה בְּכִנְפָה עַל־י שַׁעַר הָאֲהָבָה,
מֵתִרְפָּקֶת, דּוֹפְקֶת וּבּוֹכֶיָה בְּחֹשֶׁאֵי,
וּמֵתִפְלָלָה עַל־י־הָאֲהָבָה."

יש הטוענים כי המלאך בשיר זה הוא מלאך המוות הבא לקחת את נשמת המשורר.

בעקבות דברים אלה, הסבירו והדגימו שתים מן השאלות של המלאך בשיר ואת התשובות של המשורר עליהן.

בְּנִי, נִשְׁמָתְךָ אֵיךְ? -

"שׁוּט בְּעוֹלָם, בְּקִשְׁנָה, מְלֹאכִי!
יֵשׁ בְּעוֹלָם כְּפָר שְׁאֲנוֹ, מְקַוֶּה חוֹמַת יְעָרִים,
וְלִכְפֹּר רְקִיעַ תְּכַלֵּת, בְּלִי מְצָרִים רְקִיעַ,
וְלִרְקִיעַ הַתְּכַלֵּת בְּתִי־יְחִידָה בְּאִמְצָע:
עַב יְחִידָה, לְבָנָה וּקְטָנָה.
וּבְצִהָרֵי יוֹם מִצִּי בְּדָד שְׁחִק־שָׁם יֵלֵד,
יֵלֵד עֲזוּב לְנַפְשׁוֹ, רַף וַיְחִיד וְחוֹלָם –
וְאֲנִי הוּא הַיֵּלֵד, מְלֹאכִי.

פַּעַם אַחַת הִתְעַלֵּף כְּלִי־הָעוֹלָם וַיִּשְׁתַּקֵּן,
וַיִּשְׁתֵּי עֵינַי הַיֵּלֵד הַשְּׁמִימָה נִמְשָׁכוּ,
וַיִּרְאֶנָּה, הַיְחִידָה, הַזָּכָה, הַבְּרוּרָה,
וְנִפְשׁוֹ יִצְאָה בְּרֹאוֹתוֹ, כְּצֹאת יוֹנָה מִשׁוּבְכָה,
אֶל הָעַב הַנְּחַמְדָּה."

- ותמוג? -

"גַּם־שְׁמֵשׁ יֵשׁ בְּעוֹלָם, מְלֹאכִי!
אֶת־נִשְׁמָתִי הַצִּיֵּלָה קָרוֹן פֶּזַר רְחֻמְנִיָּה,
וְעַל־כִּנְפֵי הַזָּהָר יָמִים רַבִּים פֶּזַה
כְּצִפְרֵת לְבָנָה;
פַּעַם רְכָבָה בְּבִקְרַע עַל־יֵגַב קָרוֹן הַזָּהָב,
הַלוֹךְ הַלֵּכָה לְבִקְשׁ פְּנִינַת טַל בֵּין הַדְּשָׁאִים,
וְדָמָעָה זָכָה וַתְּמָה אֲזַעַל־לְחֵי רַעְדָה,
וַתִּזְדַּעְעֵזַע הַקָּרוֹן וְנִשְׁמָתִי צָנְחָה –
וַתִּשְׁתַּקַּע בְּדָמָעָה."

ענו על אחת מן השאלות 19–23.

שירת שאול טשרניחובסקי

19. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחרינו.

ראי אדמה / שאול טשרניחובסקי

בית 1
ראי, אדמה, כי היינו בזבזנים עד מאד!
בְּחִיקָה, מְלוֹן־בְּרָכָה, מְעוֹן סֵתֶר, זָרַע טְמֵנוּ... לא עוד
פְּנִינֵי זְגוּגִיּוֹת שֶׁל כְּסֻמָּת, זָרַע חֹטָה כְּבִדָּה,
גְּרוֹר שְׁעוֹרָה חֲתוּל כְּתָם, שֶׁבִלְת־שׁוּעָל חֲרָדָה.

בית 2
ראי, אדמה, כי היינו בזבזנים עד מאד:
פְּרָחֵי פְּרָחִים בְּךָ טְמֵנוּ רְעֵנָנִים וּבְהוֹד,
אֲשֶׁר נִשְׁקַתְּם הַשְּׁמֶשׁ מְנַשִּׁיקְתָּהּ רֵאשׁוֹנָה,
מְצַנֵּיעַ חוֹן עִם יָפֵה קָלַח, קְטֹרֶת כּוֹסוֹ נְכוֹנָה.
וְעַד שִׁידְעוּ צְהָרִים בְּעֶצֶם הַצֵּעַר הַתָּם,
וּבְטָרָם רוֹו טַל שֶׁל בְּקָר בְּחִלּוּמוֹת־אֹר נִבְטָם.

בית 3
הא לך הטובים בבנינו, נער טהור חלומות,
בְּרִי לֵב, נְקִי כְּפִים, טָרָם חֲלָאת אֲדָמוֹת,
וְאַרְגַּ יוֹמָם עוֹדוֹ שְׁתִּי, אָרְגַּ תְּקוּוֹת יוֹם יָבֵא,
אֵין לָנוּ טוֹבִים מִכָּל אֱלֹה. אֵת הָרְאִיתָ? וְאֵיפֹה?

בית 4
וְאֵת תְּכֵסִי עַל כָּל אֱלֹה. יַעַל הַצְּמַח בְּעֵתוֹ!
מֵאָה שְׁעָרִים הוֹד וְכַח, קִדְּשׁ לְעַם מְכוֹרְתוֹ!
בְּרוּךְ קִרְבָּנָם בְּסוֹד מְוֹת, כִּפְר חִיֵּינוּ בְּהוֹד...
ראי, אדמה, כי היינו בזבזנים עד מאד!

לפניכם שלוש מטפורות מן השיר. קראו אותן, וענו על השאלה שאחריהן.
פְּרָחֵי פְּרָחִים בְּךָ טְמֵנוּ רְעֵנָנִים וּבְהוֹד, / אֲשֶׁר נִשְׁקַתְּם הַשְּׁמֶשׁ מְנַשִּׁיקְתָּהּ רֵאשׁוֹנָה (בית 2)
"[...] קְטֹרֶת כּוֹסוֹ נְכוֹנָה" (בית 2)
"[...] וְאַרְגַּ יוֹמָם עוֹדוֹ שְׁתִּי, אָרְגַּ תְּקוּוֹת יוֹם יָבֵא" (בית 3)

פרשו שתיים מן המטפורות האלה, והסבירו את תרומתן לבניית משמעות השיר.

20. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

לא רגעי שנת, טבע / שאול טשרניחובסקי

לא רגעי שנת, טבע, וחלומות ימתקו,
רק רגש בך אראה וסערות הקרב:
על מרום שיא הריף ובמכרות עמקו,
בתהומות הישימון ובצל חביון עב.

כי תאבל נפשי, ופצעי יזעקו,
תקוותי תבלנה כשושן בסתו,
אנודה למקום שם משברים ינאקו,
למקום צוקיו ירים צור אדיר ושב.

אז בשתי מגלים הרבים בסלעים,
שהמה, בהתמוללם, שבים לרגעים,
וטור מטור ירום, גל יגבר מגל;

מצורים נכלמתי, שהמה בגאונים
אל מחץ משברים, אל נהמם והמונם
יסגירו את לבם, וראשיהם אל על...

הסבירו והדגימו מהי הציפייה של המשורר היוצא לטבע.

על פי השיר, האם לדעתכם הציפייה שלו התממשה? נמקו את דבריכם.

21. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

שיר ב מתוך מחזור השירים:
שירים לאילאיל / שאול טשרניחובסקי

ב

אני אתן לך שירי, שירים של ים
(ושמה לא יזכר ולא יהיה שמה בם):

שיר לגל, שיר לחול, שיר לשחף הָרֶן,
לעננה פושטת, ואין פותר לאן.

ואולם השירים הקטנים אף לה!
ברעד נימי לבי אליה יכלה,

בטלטול בדרך מים ועד ים,
משלגי הצפון ועד חול־נגב חם.

כי אלה עיניך שני ימים ירקים,
בהם חיי תלויים והגיוני חבוקים.

פרשו את הבית האחרון בשיר, והסבירו את תרומתו לביטויי האהבה שהמשורר משמיע בבתי השיר שלפניו. הדגימו את דבריכם.

22. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחרינו.

אומרים: ישנה ארץ / שאול טשרניחובסקי

<p>בית 5 אים: אותה ארץ, כוכבי אותה גבעה? מי ינחנו דרך, יגיד לי הנתיבה?</p>	<p>בית 1 אומרים: ישנה ארץ, ארץ שכורת שמש - - - איה אותה ארץ, איפה אותה שמש?</p>
<p>בית 6 כבר עברנו כמה מדברות וימים, כבר הלכנו כמה, כחותינו תמים.</p>	<p>בית 2 אומרים: ישנה ארץ, עמודיה שבעה, שבעה כוכבי־לקת צצים על כל גבעה.</p>
<p>בית 7 כיצד זה תעינו? טרם הונח לנו? אותה ארץ־שמש, אותה לא מצאנו.</p>	<p>בית 3 ארץ - בה יתמים כל אשר איש קנה - - - איפה היא הארץ? איה אותה גבעה?</p>
<p>בית 8 אולי - - - כבר איננה? ודאי נטל זיה! דבר בשבילנו אדני לא צוה - - -</p>	<p>בית 4 נכנס כל הנכנס, פגע באח כהגמלו, פורש אליו שלום - ואור לאיש וחס לו.</p>

הסבירו והדגו את הספקות של המשורר בנוגע למאפייניה של "אותה ארץ".
בתשובתכם הסבירו גם את התרומה של השאלות הרטוריות בשיר לעיצוב ספקות אלה.

שיר שלא נלמד

23. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

מְבַקֵּשׁ / אדמיאל קוסמן *

בית 1 מְבַקֵּשׁ מְקוֹם שֶׁקָּטַע עָלָיו תּוֹנַח הַנֶּפֶשׁ.
לְכֶמָּה רְגָעִים בְּלִבְד.
מְבַקֵּשׁ מְקוֹם שֶׁיִּשְׁמַשׁ מְדָרְךָ לְכַף הַרְגֵל.
לְכֶמָּה רְגָעִים בְּלִבְד.

בית 2 מְבַקֵּשׁ עֲצִיץ, עֵלָה, גִּבְעוֹל, או שִׁיחַ, שֶׁלֹּא יִקוּם
וַיִּתְקַפֵּל כְּשֶׁהִיא תָּבוֹא. לְכֶמָּה רְגָעִים בְּלִבְד.

בית 3 מְבַקֵּשׁ דְּבוּר אֶחָד, נְקִי, נְעִים וְחַם שֶׁיִּשְׁמַשׁ סִפְסָל,
מְקַלֵּט, לְמִיִּשְׁהִי, קְרוּבָה שְׁלִי, יְלִדָה-יּוֹנָה, נְפֹשִׁי שְׁלִי,
אֲשֶׁר יִצְאָה מִן הַתְּבָה, לְכֶמָּה רְגָעִים, בְּשִׁעוֹת הַבְּקָר,
וְלֹא מְצָאָה מְאֹז מְנוּחַ לְרַגְלָהּ.

* אדמיאל קוסמן – משורר ישראלי, פרופסור למדעי היהדות באוניברסיטת פוטסדאם בגרמניה. זכה בפרס ברנשטיין לשירה (1991), בפרס ראש הממשלה (1992) ובפרס ברנר (2000). מספריו: ואחרי מוראות מעשה השיר (1980), קטעים אתך: שירים (2012). השיר "מְבַקֵּשׁ" לקוח מספרו סמרטוטים רכים (1990).

א. הסבירו את הבקשה של הדובר בשיר ואת הביטוי "שֶׁיִּשְׁמַשׁ סִפְסָל" בשורה: "מְבַקֵּשׁ דְּבוּר אֶחָד, נְקִי, נְעִים וְחַם שֶׁיִּשְׁמַשׁ סִפְסָל" (בית 3). (9 נקודות)

ב. הדובר בשיר מבטא כמיהה שבקשתו תתגשם. ציינו שתי דרכי עיצוב המבטאות כמיהה זו, והסבירו כיצד הן מסייעות לביטוי הכמיהה. (7 $\frac{2}{3}$ נקודות)

קבוצה שנייה – תוכנית הלימודים החדשה בשירה

אם למדתם את השירים שבקבוצה זו, ענו על שתיים מן השאלות 24–40.

קובץ ב

24. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

ישנה בחיק ילדות / יהודה הלוי

ישנה בחיק ילדות, למתי תשכבי! / דעי כי נעורים פנערת ננערו!
הלעד ימי השחרות? קומי צאי, / ראי מלאכי שיבה במוסר שחרו,
והתנערי מן הזמן, כצפרים / אשר מרסיסי לילה יתנערו.
דאי כדרור למצא דרור ממעלך / ומתולדות ימים כימים יסערו.
היי אחרי מלפך מרדפת, בסוד / נשמות אשר אל טוב ה' נהרו!

א. בבית השלישי ובבית הרביעי המשורר מדמה את הנשמה לציפור.

פרשו את הדימויים האלה, והסבירו את תרומתם להבנת דבריו של המשורר המדבר אל נשמתו.

(11 נקודות)

ב. בחרו מן השיר בדרך עיצוב נוספת (שאינה דימוי), והסבירו את תרומתה לבניית משמעותו. (5 $\frac{2}{3}$ נקודות)

25. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

זמן הנערות חלף / טדרוס אבולעאפיה

זמן הנערות חלף והלך - / ולעבד אל אני צועק ונמלך
ושב כל בטחוני על אדני / והוטל כל יהבי בו והשלך.
ובמה, בן אנוש, יגאה לבבך / בממלכה שפלה שבחדלך?
הלא כל היצור עפר ואפר - / ואיך תגאה עלי עפר במשלך?
וממשלת זמן אמאס, ואתאב / מצא מסלול לעולם בא ומהלך.
ואמרת לי לך, כי רם לבבו / למען בזמן משל ומלך:
"אני אמלך בעולם הנפשות - / ועל עולם מלכלך לך מלך-לך!"

א. בשיר זה המשורר מגנה דרך חיים אחת ומשבח דרך חיים אחרת.

הסבירו איזו דרך חיים המשורר מגנה, ומה הם הטיעונים שלו. (9 נקודות)

ב. בחרו מן השיר בשניים מן האמצעים האומנותיים האלה: שיבוץ (ארמז), צימוד, שאלות רטוריות, והסבירו את תרומתם לבניית משמעותו. (7 $\frac{2}{3}$ נקודות)

26. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

הַכְּנִיִּינִי תַּחַת כְּנַפֶּךָ / חיים נחמן ביאליק

- בית 1
הַכְּנִיִּינִי תַּחַת כְּנַפֶּךָ,
וְהִי לִי אִם וְאַחֻזָּה,
וְיִהי חִיקְךָ מְקַלֵּט רֵאשִׁי,
קַו־תְּפִלוֹתֵי הַנְּדָחוֹת.
- בית 2
וּבָעֵת רַחֲמִים, בִּין־הַשְּׂמֻשׁוֹת,
שְׁחִי וְאַגֵּל לְךָ סוּד יְסוּרֵי:
אוֹמְרִים, יֵשׁ בְּעוֹלָם גְּעוּרִים -
הֵיכֵן גְּעוּרֵי?
- בית 3
וְעוֹד רַז אֶחָד לְךָ אֶתְּוֹדָה:
נִפְשִׁי נִשְׂרָפָה בְּלֶהֱבָה;
אוֹמְרִים, אֶהְבֶּה יֵשׁ בְּעוֹלָם -
מֵה־זֹאת אֶהְבֶּה?
- בית 4
הַפּוֹכְבִּים רָמוּ אוֹתִי,
הִיָּה חֵלוֹם - אֶךְ גַּם הוּא עֶבְרִי;
עֲתָה אֵין לִי כְּלוֹם בְּעוֹלָם -
אֵין לִי דָבָר.
- בית 5
הַכְּנִיִּינִי תַּחַת כְּנַפֶּךָ,
וְהִי לִי אִם וְאַחֻזָּה,
וְיִהי חִיקְךָ מְקַלֵּט רֵאשִׁי,
קַו־תְּפִלוֹתֵי הַנְּדָחוֹת.

- א. כיצד הניגוד בין "יש בעולם" (בית 2 ובית 3) ובין "אין לי" (בית 4) תורם לבניית משמעות השיר? הסבירו והדגימו את דבריכם. (10 $\frac{2}{3}$ נקודות)
- ב. על פי תשובתכם על סעיף א, הסבירו מדוע לדעתכם המשורר פונה אל הנמענת. (6 נקודות)

27. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

היא יושבה לחלון / חיים נחמן ביאליק

היא יושבה לחלון	בְּעֶרְב כִּי־אֶצֵּא
ושורקה שְׁעֵרָה,	אֶל מְשֻׁעוֹל הַקָּמָה -
בְּעֵינֵיכֶם היא פְּרוֹצָה	וְרַחֲלָה אֵין עָמִי -
ובְּעֵינַי היא בָּרָה.	אֵין עָמִי הַנְּשָׁמָה.

מר לי מר, לְבִי	מר לי מר, לְבִי
היום עלי רָע,	היום עלי רָע,
אם רַחֲלָה אֵינְנָה -	אם רַחֲלָה אֵינְנָה -
אָנִי אָנָּה בָּא?	אָנִי אָנָּה בָּא?

פֶּה יֵשׁ לְבָרִיּוֹת	שְׂבָלִים, גְּבֻעוֹלִים,
וְהוֹלְכוֹת הֵן רַכִּיל,	לְרַחֲלָה שָׂאוּ שְׁלוֹמִי
אֶךְ רַחֲלָה לִי היא	וְעֵנּוּ בִי: אִם תֵּאָחֵר -
וְאָנֹכִי לְרַחֵל.	וּמִתִּי בְּמִקוֹמִי.

מר לי מר, לְבִי	מר לי מר, לְבִי
היום עלי רָע,	היום עלי רָע,
אם רַחֲלָה אֵינְנָה -	אם רַחֲלָה אֵינְנָה -
אָנִי אָנָּה בָּא?	אָנִי אָנָּה בָּא?

בשיר זה המשורר לועג למאהב התמים, שמפרש את המציאות באופן מוטעה, מכיוון שהאהבה עיוורה אותו ושיבשה את תבונתו. הסבירו והדגימו קביעה זו.

(מעובד על פי זיוה שמיר, עיתון 77, עמ' 17, 1985)

28. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

הילדים / יהודה עמיחי

הילדים רצים יום יום במגרש המשחקים.
בתנועות רגליהם הקטנות הם מסוככים
את פדור האדמה כמו בקרקס,
הם רוצים להיות לולינים וקוסמים.

הילדים מודים לנו ערב ערב שהבאנו אותם
לעולם. בנימוס יפה הם זוקפים את עצמם
במטותיהם ובזרועות עתיד קטנות
הם נתלים על ערף קשה, נעגועי
הוריהם הם צעצועיהם.
אחר כך הם שוככים על הגב
פצירי תקרות בבתי-תפלה
ומצירים להם שמים יפים.

אני פותח את החלון:
כל החלל החיצון עובר דרך החדר
ואני סולח אז להורי שעשו אותי.
אני יושב ליד הילדים עד שהם נרדמים
ואני אומר שבע פעמים
כמו בתפלת הנעילה ביום כפור:
"אני לא אלהים",
שבע פעמים,
אני לא אלהים.

כיצד המשורר מתאר את עולמם של הילדים, וכיצד הוא מתאר את עולמם של ההורים? הסבירו והדגימו את דבריכם.
בתשובתכם הסבירו גם שניים מצירי הלשון (דימויים, מטפורות) שבאמצעותם מתואר עולם הילדים.

29. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

השחינים / אגי משעול

זְקֵנוֹת מִן הַדִּיּוֹר הַמוֹגֵן
בְּאוֹת בְּדִיּוֹק בְּעֵשֶׂר לְשָׁחוֹת.
לְאֵט הֵן מְשַׁקִּיעוֹת אֶת גּוֹפֵן בְּתוֹךְ הַמַּיִם
וְאֵז הֵן צְפוֹת שָׁם עַל פְּנֵי מְסֻלּוּלֵי הַשְּׂחִיָּה
וְרַק עֵינֵיהֶן נוֹצְצוֹת מִתַּחַת לְכוֹבְעֵי הַגּוֹמֵי הַנְּרָדִים.

מִפְעַם לְפַעַם הֵן מִתְהַפְּכוֹת עַל גִּבָּן
וּמִפְרָפְרוֹת כְּטוֹבְעוֹת בְּמוֹבָן הֶרְחָב יוֹתֵר
וְאֶבְרֵיהֶן שֶׁהִתְמַזְגוּ כְּכָר זֶה בְּזֶה
עַד שֶׁאֵין הֵם רְאוּיִים עוֹד לְשִׁמָּם
מִבְּצִבְצִים פֶּה וְשֵׁם מִן הָאֲדוֹוֹת
כְּאֵלוֹ וְיֵתֵר שָׁם מִיִּשְׁהוּ עַל זִוְטוֹת כְּגוֹן אֵלוֹ.

אָךְ אֵנּוּ הַשְּׂחִינִים הָאֲמִתִּיִּים הַקּוֹרְעִים אֶת הַמַּיִם,
שֶׁגּוֹפֵינוּ הַשְּׂחָמִים מְבַרִּיקִים בְּשִׁמְשֵׁם
וְשֶׁרִירֵינוּ חוֹגְגִים אֶת הַתְּנוּעָה,
אֵנּוּ הַמְּגִיחִים מִמְעַמְקִים
וּבְרֵאוֹת מְלֵאוֹת צוֹלְלִים שׁוֹבִים לְתוֹכְכֶם,
מִתְקַשִּׁים לְהִתְגַּבֵּר עַל הַנְּאֲתָנוּ הַכְּמוּסָה
לְחַלֵּף כַּחֵץ עַל פְּנֵיהֶן
וְכִלְאֲחֵר יָד שֶׁל חוֹן לְהִתִּיז עֲלֵיהֶן
אֶת מְשׁוֹבֵת נְעוּרֵינוּ.

וְאֵין בָּנוּ חֲמֵלָה לְמִתְחַזֵּים.

לְהַפְּדֵ:

בְּרִמְזִים גְּסִים אֵנּוּ מְסַלְקִים אוֹתָן לְמִקְוֵי הַרְאוּי
שֶׁהוּא בְּשׁוֹם אֶפֶן לֹא כָּאֵן בִּינֵינוּ
הַשְּׂחִינִים
בְּלִי כָּל עֲנָן לְחִזּוֹת דְּוִקָּא עֲכָשׁוּ
בְּתַכְלִית אֲלֵיהֶם אֵנּוּ חוֹתְרִים.

א. הסבירו והדגימו כיצד בא לידי ביטוי בשיר זה היעדר החמלה של אלה המתיימרים להיות "השחינים האמיתיים" כלפי

ה"זקנות מן הדיור המוגן". (9 $\frac{2}{3}$ נקודות)

ב. הסבירו והדגימו את התרומה של שתי השורות המסיימות את השיר לבניית משמעותו. (7 נקודות)

30. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

איתקה / קונסטנדינוס קוואפיס

תרגום: יורם ברונובסקי

<p>וכל הזמן חשב על איתקה כי יעודד הוא להגיע שמה. אף אל לה להחיש את מסעך מוטב שימשך שנים רבות. שתגיע אל האי שלך זמן עשיר בכל מה שרכשת בדרכך. אל תצפה שאיתקה תעניק לך עשר. איתקה העניקה לך מסע יפה אלמלא היא לא היית פלל יוצא לדרכך. יותר מזה היא לא תוכל לתת.</p>	<p>כי תצא בדרכך אל איתקה שאל כי תאריך דרכך מאד מלאה בהרפתקות, מלאה בדעת. אל תירא את הלסטריגונים ואת הקיקלופים אל תירא את פוסידון המשתולל. לעולם לא תמצאם על דרכך כל עוד מחשבותיה נשאות, ורגש מעלה מפעים את נפשך ואת גופך מנהיג. לא תתקל בלסטריגונים ובקיקלופים ולא בפוסידון הזועם, אלא אם כן תעמידם לפניה נפשך.</p>
---	---

<p>והיה כי תמצאנה עניה - לא רמתה אותך איתקה. וכאשר תשוב, ואתה חכם, רב-נסיון. תוכל אז להבין מה הן איתקות אלה.</p>	<p>שאל כי תאריך דרכך מאד. כי בבקרים רבים של חייך תכנס בחדוה, בפליאה רבה כל כך אל נמלים שלא ראית מעולם. בתחנות מסחר פיניקיות תעגן תקנה סחורות משבחות לרב, פנינים ואלמוגים, ענבר והבנה, ומינים שונים של בשמים טובים ככל שרק תמצא בשמים טובים. עליך לבקר בהרבה ערי מצרים ללמד, ללמד מאלה היוזעים.</p>
--	--

השיר מסתיים בשורה "תוכל אז להבין מה הן איתקות אלה".

מדוע, לדעתכם, המשורר מסיים את השיר דווקא ב"איתקות", בלשון רבים?

הסבירו והדגו את דבריכם, ובססו אותם על רעיון מרכזי שבא לידי ביטוי בשיר כולו.

31. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

חצי האי / שיימוס היני

תרגמו: ליאור שטרנברג ואריאל זינדר

כְּשֶׁאֵין לָךְ עוֹד מֵה לְהַגִּיד, פְּשׁוּט סַע
סָבִיב חֲצִי הָאֵי בְּמִשְׁךָ יוֹם שָׁלֵם.
הַשָּׂמִים גְּבוּהִים כְּמוֹ מַעַל מְסֻלּוֹל הַמְרָאָה,
הָאָרֶץ בְּלִתֵּי מְסֻמָּנֹת, כִּךָ שְׁלֵא תִגִּיעַ לְעוֹלָם

אֲלֵא רַק תַּעֲבֹר, תִּמְיֵד חוֹמֶק מִמְּפֹלֶת.
בְּשַׁעַת הָעֶרְבִים, אֶפְקִים גּוֹמְעִים לְתוֹכָם יָם וּגְבָעוֹת,
שְׂדֵה חֲרוּשׁ בּוֹלֵעַ אֶת הַבְּקָתָה הַמְסֻיֶּדֶת
וְאִתָּה שׁוֹב בְּחִשְׁכָּה. עֲכָשׁוּ הַזָּכֵר בְּמִרְאוֹת

רְצוּעַת הַחוֹף הַמְבֹהֶיָקָה וְצִלְלִית גִּזַּע כְּרוֹת,
הַסֵּלַע שֶׁקָּרַע לְגִזְרִים אֶת הַגְּלִים,
צְפָרִים מִתְנַוֶּדְדוֹת עַל רִגְלֵיהֶן בְּחִשְׁבּוֹת,
אֵיִם מְסִיעִים עֲצָמָם אֶל תּוֹךְ עֶרְפְּלִים

וְסַע בְּחִזְרָה הַבֵּיתָה, כְּשֶׁעֲדִין אֵין לָךְ מֵה לְהַגִּיד
אֶךְ יֵשׁ לָךְ מִפְתַּח לְהַבְנַת הַנוֹפִים כְּלָם:
דְּבָרִים הַמְיֻסָּדִים עַל צוּרְתָם הָאֲמִתִּית,
מֵיִם וְקִרְקַע בְּשִׂיָּאֵם.

השיר מתחיל בהצעה לצאת למסע "כְּשֶׁאֵין לָךְ עוֹד מֵה לְהַגִּיד", ומסתיים בשיבה הביתה "כְּשֶׁעֲדִין אֵין לָךְ מֵה לְהַגִּיד".
האם היה המסע לשווא? הסבירו והדגימו את התשובה של המשורר על שאלה זו. בתשובתכם התייחסו גם לתרומה של
תיאורי הטבע להבנת המסע בשיר.

קובץ ז

32. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

בְּכָל־לִבִּי אֶמֶת / יהודה הלוי

בְּכָל לִבִּי, אֶמֶת, וּבְכָל מְאֹדִי / אֶהְבֵּתִיָּהּ, וּבְגִלוּיִי וְסוּדִי.
שְׁמֶךָ נִגְדִי - וְאֵיךְ אֵלֶיךָ לְבַדִּי? / וְהוּא דוֹדִי - וְאֵיךְ אֵשֵׁב יְחִידִי?
וְהוּא נְרִי - וְאֵיךְ יִדְעֶךָ מְאוּרִי? / וְאֵיךְ אֶצְעֶנּוּ? - וְהוּא מְשַׁעֵן בְּיָדִי!
הַקְלוּנִי מֵתִים, לֹא יִדְעוּ כִּי / קְלוּנִי עַל כְּבוֹד שְׁמֶךָ כְּבוֹדִי.
מְקוּר חַיִּי - אֲבָרְכֶךָ בְּחַיִּי, / וְזִמְרָתִי - אֲזַמְרֶךָ בְּעוֹדִי!

הסבירו והדגו כיצד משתקפת בשיר אמונתו של הדובר באל.
בתשובתכם הסבירו גם שניים מן האמצעים האומנותיים בשיר המדגישים אמונה זו.

33. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

שְׁחִי לְאֵל / שלמה אבן גבירול

שְׁחִי לְאֵל, יְחִידָה הַחֲכָמָה, / וְרוֹצִי לְעַבְדֹת אוֹתוֹ בְּאִמָּה.
לְעוֹלָמְךָ פָּנִי לִילָךְ וְיוֹמְךָ, / וְלִמָּחָה תִרְדְּפִי הַבֵּל וְלִמָּחָה?
מְשוּלָה אֶתְּ בְּחִיּוֹתֶיךָ לְאֵל חַי, / אֲשֶׁר נֶעְלַם כְּמוֹ אֶתְּ נֶעְלָמָה.
הֲלֹא אִם יוֹצֵרְךָ טְהוֹר וְנָקִי - / דְּעִי כִּי כֵן טְהוֹרָה אֶתְּ וְתִמָּה.
חֲסִין יֵשׂא שְׁחָקִים עַל זְרוּעוֹ - / כְּמוֹ תְּשׂאֵי גּוֹיָה נֶאֱלָמָה.
זְמִירוֹת קִדְמִי, נְפֹשִׁי, לְצוּרְךָ / אֲשֶׁר לֹא שָׁם דְּמוּתְךָ בְּאֶדְמָה.
קִרְבִּי, בְּרַכּוֹ תְּמִיד לְצוּרְכֶם / אֲשֶׁר לְשִׁמוֹ תְּהִלָּל כָּל נִשְׁמָה!

הסבירו את התרומה של פועלי הציווי בשיר (שְׁחִי, רוֹצִי, פָּנִי, דְּעִי, קִדְמִי) לבניית משמעותו.

34. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א-ב שאחריו.

לבדי / חיים נחמן ביאליק

<p>בית 4 וכשפלה לבבי לחלון, לאור,
וכשצירלי המקום מתחת לכנפה –
כבשה ראשה בכתפי, ודמעתה על־דף
גמרתי נטפה.</p>	<p>בית 1 כלם נשא הרוח, כלם סחף האור,
שירה חדשה את־בקר חיייהם הרנינה;
ואני, גוזל רך, נשתכחתי מלב
תחת כנפי השכינה.</p>
<p>בית 5 חרש בכתה עלי ותתפק עלי,
וכמו שכה בכנפה השבורה בעדי:
"כלם נשא הרוח, כלם פרחו להם,
ואותר לבדי, לבדי..."</p>	<p>בית 2 בָּדָד, בָּדָד נשארתי, והשכינה אף־היא
כנף ימינה השבורה על־ראשי הרעידה.
ידע לבי את־לבה: חרד חרדה עלי,
על־בנה, על־יחידה.</p>
<p>בית 6 וכעין סיוס של־קינה עתיקה מאד,
וכעין תפלה, בקשה וחרדה כאחת,
שמעה אָנִי בבכייה החרישית ההיא
ובדמעה ההיא הרוחת –</p>	<p>בית 3 כבר נתגרשה מפלי־האיות, רק־עוד
פנת סתר שוממה וקטנה נשארה –
בית־המדורש – ותתכס בצל, ואהי
עמה יחד בצרה.</p>

- א. מהו התהליך ההיסטורי־תרבותי הנרמז בבית הראשון בשיר? (7 נקודות)
- ב. בבית החמישי השכינה חוזרת על כמה מדבריו של המשורר בבית הראשון. מה השכינה משמיטה בדבריה, ומדוע לדעתכם היא משמיטה דברים אלה? הסבירו והדגימו את דבריכם. (9 $\frac{2}{3}$ נקודות)

35. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

ים הדממה פולט סודות / חיים נחמן ביאליק

<p>בית 4 אומר לבי לי בחשאי:
"בני! חלומתיך באו;
נפל כוכב מרקיע –
האמינה – לא שלף הוא.</p>	<p>בית 1 ים הדממה פולט סודות,
וכל־העולם כלו שותק;
ומאחרי החרים
שאון הנחל אינו פוסק.</p>
<p>בית 5 עוד שלף קבוע איתן
ובמשבצתו יזרח שמה;
שא עיניך – הנה שם הוא
קורץ, רומז לך נחמה."</p>	<p>בית 2 שחור הלילה הולך כובש,
מרכיב צל על־צל וכופל;
דומם א־לים המחשפים
כוכב אחר כוכב נופל.</p>
<p>בית 6 ובהשתתק פל־העולם,
אשב אביט אלי־כוכבי;
לי אין עולם אלא אחד –
הוא העולם שב־לבבי.</p>	<p>בית 3 ובהשתתק פל־העולם,
ארגיש: לבי ער ומדבר;
ארגיש: מעין טהור אחד
הומה אט שם ומתגבר.</p>

מהי המשמעות של מוטיב הדממה בשיר?
הסבירו והדגימו את דבריכם, ובססו אותם על ציטוטים מן השיר.

36. לפניכם שיר מאת אברהם חלפי (המתחיל במילים: "עטור מצחך זהב שחור"), קראו אותו, וענו על השאלה שאחריו.

שוכנת נפשי בין כתלי ביתך. ושבויה בין כתליך ממני נפרדת עת אני בגופי נפרד ממך.	עטור מצחך זהב שחור. (אינני זוכר אם כתבו כך בשיר). מצחך מתחרז עם עינים ואור. (אינני זוכר אם חרזו כך בשיר). אך למי שתהיי – חיו מלאי שיר.
פרוש חלומי כמרבד לרגליך. צעדי, אהובה, על פרחיו פסיעותיך. לבשי חלוקה הנרד לעת ליל. עוד מעט ואבא אליך.	חלוקה הנרד צמרירי ורך. את בו מתעטפת תמיד לעת ליל. לא הייתי רוצה להיות לך אח, לא נזיר מתפלל לדמותו של מלאך ורוצה חלומות עגומים של קדשה – ולמולו את, אשה.
ומצחך העטור זהב שחור יקרב אל שפתי כחרוז אל שיר. אז אלחש באזניך עד בקר, עד אור, כשכור: עטור מצחך זהב שחור.	את אוהבת להיות עצובה ושותקת, להקשיב לספור על קרוב, על רחוק. ואני שלא פעם אביט בך בשקט, אין קול ודברים, שוכח הכל על אודות אחרים.

האהובה המתוארת בשיר זה היא מצד אחד דמות שהמשורר מכיר היכרות אינטימית, ומצד אחר היא מרוחקת ובלתי מושגת עברו.

הסבירו והדגו קביעה זו על שני חלקיה.

37. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

מאהב חדש / דן פגיס

את אוספת אותי, זהוב כמעט עזוב,
ומשפּשפּת אותי בין אגודל ואצבע:
אני משתדל להיות חדש, אפלו קצת להבריק.

את בוחנת את ערכי הנקוב,
מתבוננת בפרצוף שנטבע בי:
אני מתגדל, כמעט קיסר של ממש.

לא די. את מרפינה אלי און דואגת,
מקישה, מקשיבה לי: אני משמיע לך
את צלצולי הזך ביותר, כמעט ללא סיג.

לבסוף, כחלפנית למודת נסיון,
את נושכת אותי: אולי יתעקם
הזהוב המזויף הזה.

אני קשה, עומד בנסיון: אמןם לא זהב,
אבל נתך הגון. עכשו תוכלי
בלב בוטח לבזבז אותי.

א. בשיר זה האישה מתייחסת למשורר כמו אל חפץ.

הסבירו קביעה זו, והדגימו כיצד יחס זה בא לידי ביטוי בשיר. (9 $\frac{2}{3}$ נקודות)

ב. מהי תגובתו של המשורר על החפצה זו? האם לדעתכם הוא משתף פעולה או מתנגד לה?

הסבירו והדגימו את דבריכם. (7 נקודות)

38. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחרינו.

בְּכֵל זֹאת אֲנִי עוֹלָה / מאיה אנג'לו
תרגמו מאנגלית: מכבית מלכין ויואב ורדי

אַתֶּם יְכוּלִים לְשַׁכְּתֵב אֶת הַהִיסְטוֹרְיָה שְׁלִי
עִם הַשְּׁקָרִים הַמְעִנְתִים הָאֵלֶּה,
אַתֶּם יְכוּלִים לְרַמֵּס אוֹתִי בְּלִכְלוּף הַזֶּה
אֶךְ אֲנִי כְּאֲבָקָה, בְּכֵל זֹאת אֶעֱלֶה.

הֲאִם הַחֲצָפָה שְׁלִי מְרַגֶּזָה אֶתְכֶם?
לְמָה אַתֶּם נִתְקַפִּים דְּכֹאוֹן?
שְׁאֲנִי מִתְהַלֶּכֶת כְּאִלּוּ בְּאֵרוֹת גֶּפֶט
נִשְׁאָבִים אֶצְלִי בְּסִלּוֹן.

הֲאִם הַחוֹשְׁנֵי שְׁלִי אֶתְכֶם מְעַצְבֵּנֶת?
הֲאִם זֶה גּוֹרֵם לְהִתְרַגְּשׁוֹת
שְׁאֲנִי רוֹקֶדֶת כְּאִלּוּ יְהִלּוּמִים יֵשׁ לִי
בְּמִקּוֹם בּוֹ הִירְכִים נִפְגְּשׁוֹת?

בְּדִיוֹק כִּירְחִים וְכִשְׁמֻשׁוֹת,
וְכִמּוֹ הַנּוֹדָאוֹת שֶׁל גְּאוֹת וְשִׁפְלִי,
בְּדִיוֹק כְּמוֹ תִקְוּוֹת לְגִבָּה נִשְׁאוֹת,
אֲנִי בְּכֵל זֹאת אֶעֱלֶה.

מִתּוֹךְ הַבְּקָתוֹת שֶׁל הַהִיסְטוֹרְיָה הָעֲלוּבָה
אֲנִי עוֹלָה
מִתּוֹךְ עֵבֶר הַמְשֻׁרָשׁ בְּדָאָבָה
אֲנִי עוֹלָה
אֲנִי אוֹקֵינּוֹס שְׁחֹר, שׁוֹצֵף וְרַחֲב,
נוֹבְעֵת וּמִתְגַּבְּעֵת אֲנִי מִפְּלִיגָה בְּגִלְיוֹ.

הֲאִם רְצִיתֶם לְרַאוֹת אוֹתִי נִשְׁבֶּרֶת?
בְּרֹאשׁ מְרַכָּן וְעֵינַיִם מְשֻׁפְּלוֹת
כְּתַפִּים נוֹפְלוֹת מִטָּה כְּמוֹ דְמַעוֹת,
חֲלוּשָׁה מְבִכִּייתִי הָאֲמֻלְלוֹת?

אֲנִי מִשְׁאִירָה מֵאֲחוֹר לִילוֹת שֶׁל פֶּחַד וְטֹרֹר
אֲנִי עוֹלָה
אֶל שְׁחֹר שֶׁהוּא נִפְלֵא וְרַב אוֹר
אֲנִי עוֹלָה
נוֹשֵׂאת מִתְּנוּת שְׁנִתְּנוּ לִי הָאֲבוֹת,
אֲנִי הַחֲלוֹם שֶׁל הָעֶבֶד וְהַתְּקוּוֹת.
אֲנִי עוֹלָה
אֲנִי עוֹלָה
אֲנִי עוֹלָה.

הֲאִם הִיִּירוֹת שְׁלִי מְעֲלִיבָה אֶתְכֶם?
אֵל תִּקְחוּ אֶת זֶה כֹּל כֹּךְ רְצִינִי
שְׁאֲנִי צוֹחֶקֶת כְּאִלּוּ כּוֹרִים
זֶהֱב בְּחֶצֶר שְׁלִי.

אַתֶּם יְכוּלִים לִירוֹת בִּי בְּמִלִּים שְׁלֶכֶם,
אַתֶּם יְכוּלִים לְחַסֵּל אוֹתִי בְּעֵינַיִם שְׁלֶכֶם,
אַתֶּם יְכוּלִים לְהַרְג אוֹתִי בְּשִׁנְאָה שְׁלֶכֶם,
אֶךְ אֲנִי כְּאוֹר, בְּכֵל זֹאת אֶעֱלֶה.

מה הן האווירה ונימת הכתיבה המאפיינות שיר זה? בתשובתכם הסבירו כיצד שלוש מן השאלות בשיר מסייעות לעצב את האווירה ואת נימת הכתיבה.

39. קראו את השיר, וענו על השאלה שאחריו.

שוב אברך את השמש לשלום / פרוע' פרוחזאד

תרגמה מפרסית: סיון בלסלב

שוב אברך את השמש לשלום
 את הפלג שארם בי
 את העננים שהיו מחשבותי הארכות
 את צמיחתן המכאיבה של צפצפות הגן שיחד עמי
 עברו את העונות היבשות
 את להקות העורבים
 שהביאו לי במתנה
 ניחוח שדות ליליים
 את אמי שחיתה במראה
 והיתה דמות זקנתי
 ואת האדמה שתאות החזרה שלי טמנה בבתנה הבוערת
 זרעים ירקים – שוב אברך לשלום

אני באה, אני באה, אני באה
 עם שער: המשך הריחות התת-קרקעיים
 עם עיני: חיות עלטה דחוסות
 עם השיחים שקטפתי מהחרש שמעבר לקיר
 אני באה, אני באה, אני באה
 והסף מתמלא אהבה
 ואני על הסף, את האוהבים
 וילדה שעודנה שם,
 נצבת על הסף המלא אהבה, אברך לשלום

מה הן האווירה ונימת הכתיבה המאפיינות שיר זה? בתשובתכם הסבירו כיצד החזרות בשיר מסייעות לעצב את האווירה

ואת נימת הכתיבה.

שיר שלא נלמד

40. קראו את השיר, וענו על שני הסעיפים א–ב שאחריו.

מְבַקֵּשׁ / אדמיאל קוסמן *

בית 1
 מְבַקֵּשׁ מְקוֹם שֶׁקֵּט עָלָיו תּוֹנַח הַנֶּפֶשׁ.
 לְכֹמָה רְגָעִים בְּלִבְד.
 מְבַקֵּשׁ מְקוֹם שֶׁיִשְׁמַשׁ מְדַרְךָ לְכַף הַרְגָל.
 לְכֹמָה רְגָעִים בְּלִבְד.

בית 2
 מְבַקֵּשׁ עֲצִיץ, עֵלָה, גְּבֻעוֹל, אוֹ שִׁיחַ, שֶׁלֹּא יִקוּם
 וַיִּתְקַפֵּל כְּשֶׁהִיא תָבוּא. לְכֹמָה רְגָעִים בְּלִבְד.

בית 3
 מְבַקֵּשׁ דְּבוּר אֶחָד, נְקִי, נְעִים וְחַם שֶׁיִשְׁמַשׁ סִפְסָל,
 מְקֻלָּט, לְמִישֵׁהוּ, קְרוּבָה שְׁלִי, יְלֵדָה-יּוֹנָה, נִפְשֵׁי שְׁלִי,
 אֲשֶׁר יִצְאָה מִן הַתְּבָה, לְכֹמָה רְגָעִים, בְּשֻׁעוֹת הַבִּקָּר,
 וְלֹא מְצָאָה מְאֹז מְנוּחַ לְרַגְלָהּ.

* אדמיאל קוסמן – משורר ישראלי, פרופסור למדעי היהדות באוניברסיטת פוטסדאם בגרמניה. זכה בפרס ברנשטיין לשירה (1991), בפרס ראש הממשלה (1992) ובפרס ברנר (2000). מספריו: **ואחרי מוראות מעשה השיר** (1980), **קטעים אתך: שירים** (2012). השיר "מְבַקֵּשׁ" לקוח מספרו **סמרטוטים רכים** (1990).

- א. הסבירו את הבקשה של הדובר בשיר ואת הביטוי "שֶׁיִשְׁמַשׁ סִפְסָל" בשורה: "מְבַקֵּשׁ דְּבוּר אֶחָד, נְקִי, נְעִים וְחַם שֶׁיִשְׁמַשׁ סִפְסָל" (בית 3). (9 נקודות)
- ב. הדובר בשיר מבטא כמיהה שבקשתו תתגשם. ציינו שתי דרכי עיצוב המבטאות כמיהה זו, והסבירו כיצד הן מסייעות לביטוי הכמיהה. (7 $\frac{2}{3}$ נקודות)

בהצלחה!